

UNIVERSITY
OF TURKU

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHORS	Orell, Miina; Aerila, Juli-Anna
TITLE	Lueskelua ja hyötylukemista nuorten lukuharrastamisen rinnalle
YEAR	2026
VERSION	Publisher´s pdf
CITATION	Orell, M., & Aerila, J.-A. (2026). Lueskelua ja hyötylukemista nuorten lukuharrastamisen rinnalle . <i>Nuorisotutkimus</i> , 44(2), 78-82. https://doi.org/10.57049/nuorisotutkimus.9185834

Copyright (c) 2026 Nuorisotutkimus

Tämä työ on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen Julkinen -lisenssillä.

Lueskelua ja hyötylukemista nuorten lukuharrastamisen rinnalle

Miina Orell & Juli-Anna Aerila

Lukuharrastus on vapaa-ajan lukemisen yläkäsite, joka pitää sisällään monenlaisia lukemisen tapoja, lukumateriaaleja ja lukemisen määriä. Puheenvuorolla herättelemme pohtimaan, onko lasten ja nuorten mielikuva lukuharrastuksesta liian staattinen ja kapea-alainen ottaen huomioon, kuinka monin tavoittein ja tarpein me aikuisetkin luemme. Rinnastamme lukemisen liikuntaan, jota on jo pitkään kuvattu sitoutumiseltaan ja tavoitteiltaan erilaisin dimensioin, mistä käsitteet liikunta ja urheilu kertovat. Voimme liikkua muun ohessa hoitamalla puutarhaa tai tehden liikuntaa lisääviä ratkaisuja arkeen kulkemalla työmatkoja pyörällä tai kävellen. ”Pientä hyötyliikuntaa” toteaa moni valitessaan portaat hissien sijaan. Näitä arkisia valintoja tekemällä on mahdollista nimetä itsensä hyöty- tai arkiliikkujaksi.

Liikunnan ja lukemisen rinnastaminen ja vertaileva tarkastelu on monin tavoin perusteltua. Molempien osalta perusopetuksen oppimäärissä harrastuneisuus on yksi tavoitteista ja sekä riittävää liikkumista että lukutaitoa pidetään hyvinvoinnin peruspilareina. Erilaisilla liikkumista ja lukutaitoa edistävillä toimilla onkin maassamme pitkät perinteet. Toimien tuloksellisuudesta on niin ikään tarjolla tutkimustietoa, josta nousee esiin molempien osalta samansuuntaisia huomioita: nuoret liikkuvat ja lukevat liian vähän ja harrastamisessa tapahtuu

eriytymiskehitystä. Yhtäläisyyksistä huolimatta vaikuttaa kuitenkin siltä, että liikuntaa esitellään ja tarjotaan nuorille monipuolisemmin kuin lukemista ja heidän liikkumistaan tuetaan varsinaisten liikuntaharrastusten lisäksi korostamalla elämäntapavalintoja ja hyötyliikuntaa. Voisiko olla, että nuorten vähenevän lukemisen ja lukemisen eriytymiskehityksen näkökulmasta samansuuntainen toiminta olisi tarpeellista myös lukemisen osalta? Lukemiseen voitaisiin ehkä löytää uusia näkökulmia mukaillemalla liikuntaan ja liikkumiseen liittyviä käytänteitä ja puheen muotoja. Samalla lukemisesta tulisi kenties saavutettavampaa myös niille nuorille, joille lukeminen harrastuksena ei tunnu tavoiteltavalta, houkuttevalta tai mahdolliselta. Voisiko näin mahdollistua lukevan ihmisen identiteetti myös niille, jotka eivät syystä tai toisesta koe harrastavansa lukemista kirjojen parissa? Puheenvuoron tavoitteena on tuoda lukutaitokeskusteluun uusia näkökulmia ja herätellä eloon hyötylukemisen käsitettä.

Harrastaminen on monimuotoinen ilmiö

Harrastamisen kuvataan olevan jotakin säännöllistä toimintaa, jolla on itseisarvo. Yhteistä liikunnan tai lukemisen kaltaisille taitolajeille lienee niitä harjoittavan henkilön kokemus

toiminnan merkityksellisyydestä, ja harrastajan kokemus toiminnan tuottamasta mielihyvästä sekä vapaaehtoisuudesta. Roosa Suomalainen tarttuu väitöskirjassaan (2025) lukuharrastus-käsitteen moninaisuuteen ja kuvaa vapaa-ajallaan aktiivisesti lukevien ja lukijaksi identifioituvien aikuisten suhdetta lukemiseen. Tutkimus osoittaa, että lukemisen harrastaminen on monimuotoinen ilmiö, jossa lukeminen on sekä henkilökohtainen valinta että yhteisöllisesti ja kulttuurisesti jaettu arvo. Suomalaisen tutkimuksessa lukemista kuvaavat diskurssit vaihtelevat lukemisesta, joka koetaan sivistykselliseksi velvollisuudeksi, lukemiseen, joka on luonnollista, itsestään selvää ja mukavaa toimintaa sekä lukemiseen, joka on satunnaista ja normeja kyseenalaistavaa.

Samansuuntaisia näkemyksiä on Geoffrey Wilhelmillä (2016), joka hyödyntää John Deweyn merkityksellisen oppimisen kehystä tutkiessaan lukemista harrastavia nuoria. Deweyn (1913) mallissa merkityksellisyys rakentuu viidestä dimensiosta: 1) kun tekeminen on merkityksellistä, tekijä uppoutuu toimintaan niin, että kaikki muu unohtuu, 2) merkityksellisyys syntyy oppimisen kautta: on merkityksellistä ratkaista toimintaan liittyviä ongelmia ja oppia itselle tärkeistä asioista, 3) on merkityksellistä kokea sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja jakaa lukukokemuksiaan vertaisten kanssa, 4) merkityksellisyyden kokemus syntyy myös toiminnan kautta, kun saa itse soveltaa oppimaansa ja kehittää sitä eteenpäin ja 5) on merkityksellistä oppia itsestä, kehittää omaa identiteettiään ja olla yhteydessä muihin.

Jos uppoutumista, oppimista, toimintaa, kehittyvää itsetuntemusta ja identiteettiä sekä yhteenkuuluvuutta käyttää oman harrastuneisuussuhteen tarkastelussa, on helppo tunnistaa, mitkä osa-alueet ovat itselle korostuneimpia. Dimensioiden avulla harrastuneisuutta voisikin tarkastella nykyistä konkreettisemmin, sillä lapset ja nuoret pystyvät arvioimaan lukemisen tarpeitaan ja sitä, millaista lukemista he

voisivat vapaa-ajallaan toteuttaa. Lukemisessa nämä merkityksellisyyden dimensiot näkyvät jo hyvin pienillä lapsilla. Esimerkiksi toisen kirjoittajan viisivuotias lapsenlapsi valitti, kuinka päiväkodissa oli tarjolla vain tarinakirjoja, kun hän haluaisi lukea luonto- ja kalastuskirjoja. Liikunnan kohdalla osaamme jo arvostaa hyötyliikuntaa ja esimerkiksi koulumatkojen kulkemista jalan tai pyörällä arvostetaan, mutta arjen lukeminen jää lukemisen määrää ja sisältöjä tarkasteltaessa ikään kuin katveeseen, eikä sitä aina huomioida koulussa.

Vaikka liikunnan kohdalla on jo pitkään ymmärretty ihmisten erilaiset tarpeet ja korostettu liikunnallisuutta elämäntapana, ei ymmärrys ole auttanut ratkaisemaan kaikkia liikunnan harrastamiseen liittyviä haasteita, sillä kouluterveyskyselyiden mukaan moni yläkouluikäisistä luopuu mieluisasta liikuntaharrastuksesta ajanpuutteen vuoksi (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos 2025). Herää kysymys, odotammeko harrastajilta liian suurta uppoutumista yhteen harrastukseen vai mahdollistammeko riittävästi monipuolista kiinnostusta elämän eri osa-alueisiin ja esimerkiksi useisiin harrastuksiin. Onko siis lukuharrastus ylipäättään osuva käsite kuvaamaan tavoitetta, jota äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineella olisi syytä tavoitella? Olisiko osuvampaa tavoitella sitä, että jokainen tunnistaisi erilaisia tapoja olla lukija ja löytäisi mahdollisuuksia kehittää ja laajentaa omaa lukijuuttaan?

Suomalainen (2025) kysyy väitöskirjassaan, kuka on lukija, ja haastaa ajatusta siitä, että lukijuutta voisi arvioida lukemisen määrän tai laadun perusteella. Suomalaisen mukaan lukijuus on Suomessa yhteiskunnallinen toivetilä, kykyä vastata yhteiskunnan odotuksiin lukutaitoisena yksilönä, mikä heijastuu myös luettavan sisällön arvostuksissa. Samanaikaisesti lukijuutta on voitu tarkastella luettavan materiaalin mukaan siten, että lukijuus on varattu arvostettavaa sisältöä lukeville lukijoille. Suomalainen toteaa, että henkilön,

joka ei juuri koskaan lue kirjoja, lienee vaikeaa tai jopa mahdotonta määrittellä itsensä lukijaksi. Samanaikaisesti myös paljon lukeva henkilö voi yhtä lailla kokea, ettei ole lukija, koska lukee esimerkiksi sellaista materiaalia, jota ei pidetä erityisen arvokkaana.

Arjessa lukemisella on myös välineellisiä merkityksiä: tarvitsemme lukemista monissa arjen toiminnoissa ja jopa suurimmassa osassa muita harrastuksia. Luemme käsityöohjeita, kuntosaliohjelmia ja perehdymme matkakohdeiden historiaan. Professorit Teresa Cremin ja Laura Scholes (2024) ovat todenneet, että joidenkin nuorten kohdalla koulun tarjoaman lukumateriaalin ja kodin arjessa tapahtuvan lukemisen välillä on suuri kuilu eikä arkilukemista tunnuta arvostettavan koulussa. Taustalla voi olla ajatus siitä, että hyväksymällä piiloinen tai arkinen lukeminen, jätettäisiin samalla tarttumatta osan nuorten lukemisen haasteisiin. Puheenvuorossamme argumenttina ei olekaan sen toteaminen, että kaikki lukevat. Tarkoituksenamme on pohtia, miten kaiken lukemisen näkyväksi tekeminen voisi vaikuttaa myönteisesti nuorten käsitykseen itsestään lukijana ja miten tämäntyyppinen lukeminen voisi toimia ponnahduslautana lukemisen lisäämiselle.

On perusteltua kysyä, kuinka hyvin tunnistamme piirteitä, joista lukuharrastus muodostuu. Toinen kirjoittajista selvitti vuonna 2010 ilmestyneessä väitöskirjassaan kahdeksaluokkalaisten lukuharrastusta (Aerila 2010). Jo tuolloin nuoret kuvasivat lukuharrastuneisuuttaan Suomalaisen lukijadiskurssien tapaan: osa koki harrastavansa lukemista luettuaan päivän sanomalehteä aamulla kouluun lähtiessään, osa taas ei kokenut harrastavansa lukemisesta, koska keskittyi lukemisessaan vain fantasiakirjallisuuteen (mt.). Esimerkit osoittavat tarvetta lukuharrastuskäsitteen tarkemmalle kuvaukselle. Vaikkapa kirjojen suosittelu toisille lukijoille tai lukusuositusten vastaanottaminen ovat tapoja harrastaa, ja erilaiset sosiaalisen median yhteisöt antavat omaehtoiselle lukuharrastukselle

yhteisöllistä ulottuvuutta (ks. Linko & Lindh 2024). Ylipäättään omaehtoisten harrastusten vaikutuksia nuorten elämään ei ole tutkittu yhtä laajasti kuin ohjattujen harrastusten, mutta myös omaehtoisten harrastusten arvioidaan tuottavan myönteisiä vaikutuksia yksilölle (Kiuru ym. 2018).

Kenties juuri harrastamisen määrittelyn haasteiden takia lukuharrastus on kansallinen, kaikkia nuoria koskeva tavoite, jonka toteutumiseen nuorten elämässä uskotaan horjuen. Vaikka tavoitteenamme on kaikkia yhdistävä tapa viettää vapaa-aikaa, ei lukeminen useinkaan ole lapsille ja nuorille suunnatuissa harrastus- tai ajanviettokyselyissä valmiiden vastausvaihtoehtojen tai vastaamisesimerkkien joukossa (ks. esim. Aapola-Kari 2022; Kiuru ym. 2018). Jos Suomalaisen (2025) väitöstutkimuksen lukijadiskurseja rinnastaa aiemmin mainittuihin liikkumisesta erotettaviin liikunnan ja urheilun diskursseihin, ovat urheilua lähimpänä lukijadiskurssit, joissa lukemista kuvataan hyvin intensiivisenä ja elämään oleellisesti kuuluvana toimintana. Liikunnan diskurssia voisivat vastata ehkä lukijadiskurssit, joissa lukemista kuvataan esimerkiksi satunnaisena sunnuntailueskelluna. Ehkäpä lukuharrastuksen rinnalle voisi ottaa käyttöön Suomalaisen väitöskirjassaan lanseeraaman lueskelu-käsitteen?

Harrastaminen vaatii tukea

Puheenvuorossamme esitämme vielä yhden yhtäläisyyden liikunnan ja lukemisen harrastamisen suhteen. Liikunnan harrastamisen osalta on jo pitkään puhuttu huoltajien aktiivisesta roolista nuorten liikuntaharrastuksen edistämässä ja ylläpitämässä. Esimerkiksi Arto Laukkanen kumppaneineen (2023) kirjoittaa, että vanhempien tuki liikunnallisessa harrastamisessa sekä liikunta-aktiivisuudessa on keskeisessä roolissa ja siihen tulisi kiin-

nittää huomiota liikunnallisuutta edistäviä toimia suunniteltaessa. Vanhempien tuesta puhutaan myös nuorten lukuharrastuksen kohdalla, mutta epämääräisemmin, vaikka liikuntaharrastuksen yhteydestä tuttu – kustanna, kuljeta ja kannusta – olisi liitettävissä myös lukemisen harrastukseen. Lukevaan elämäntapaan ohjaamisessa niitäkin tarvittaisiin, sillä kansalliset ja kansainväliset tutkimukset osoittavat, että lukuharrastuksen ohjaamisessa tehottomimpia ovat sanalliset kehotukset ilman materiaalia ja ohjeistusta (Hulden ym. 2024; Levy & Hall 2021). Kuljettamisen ja kustantamisen paikkoja on kenties vaikeampi tunnistaa, sillä lukuharrastus ei tyypillisesti ole liikuntaharrastusten tavoin aikaan ja paikkaan sidottua toimintaa, eikä sitä ylipääntään toteuteta ryhmässä tai ohjattuna. Näin vanhempien osallistuminen lukuharrastukseen näyttää tällä hetkellä keskittyvän usein kannustamiseen, ei niinkään kuljettamiseen tai kustantamiseen. Kuitenkin esimerkiksi kirjastokäynnit, kirjalahjat, lehtitulokset tai vaikkapa ruutuajan rajaaminen ovat rinnastettavissa kускаamiseen ja kustantamiseen.

Arjen asiantuntijatyössä oivalluksia vanhempia aktivoivaan suuntaan on jo tehty. Esimerkiksi vanhempainiltoja on saatettu järjestää kirjastoissa ja joillakin paikkakunnilla on perustettu pienten lasten vanhemmille omia eteiskirjastoja varhaiskasvatuksen tiloihin. Opettajan kannustavat viestit lukemisen tai liikunnan lisäämiseen eivät muutu toiminnaksi kaikkien nuorten kohdalla vaan olisi kehitettävä tapoja kannustaa myös huoltajia lukemaan ja toimimaan aktiivisesti. Vanhemmat toivovat lapsilleen pääsääntöisesti hyvää elämää ja karttuvia taitoja. Erilaisilla perheillä on kuitenkin erilaiset edellytykset tukea lastaan. Yhtenä erityisenä kohderyhmänä voi mainita maahanmuuttajataustaiset perheet, sillä PISA-tulokset osoittavat maahanmuuttajataustaisten nuorten kantasuomalaisia heikompaa lukutaitoa. Miten siis tavoitamme erilaisten perheiden erilaiset

lukemisen kulttuurit ja tarjoamme merkityksellistä luettavaa kaikille perheille?

Kansainvälisesti on saavutettu hyviä tutkimustuloksia esimerkiksi hiljaisten (eli tekstin sijaan visuaalisuuteen perustuvien) kirjojen ja kuvakirjojen tarjoamisesta monikielisten nuorten kieli- ja lukutaidon kehittämiseen (Lee ym. 2024). Lisäksi saattaisi olla tarvetta järjestää kouluissa nykyistä enemmän vuorovaikutteisia lukuhetkiä, jotka keskittyisivät lukukokemusten jakamiseen ja näin merkityksellistäisivät lukemista ja kannustaisivat ehkä myös vapaa-ajan lukemiseen. Aikuisen kannustaminen vähintäänkin hyötylukemiseen auttaisi mahdollisesti rakentamaan perheen lukemisen kulttuuria ja siten myös lasten ja nuorten lukutaitoa ja lukijuuden muodostumista. Voisimmeko saavuttaa lukutaitoa ylläpitäviä, ja jopa kehittäviä, arkisia valintoja korostamalla hyötylukemista osana arkipäivää? Käytännössä hyötylukeminen voisi olla huolehtimista siitä, että television vieraskielisissä ohjelmissa luetaan tekstityksiä, pyydetään nuori mukaan lukemaan reseptiä ruuanlaiton yhteyteen ja sallitaan sarjakuvat ruokapöydässä.

Lopuksi

Tämän kirjoituksen alussa heitimme ilmoille kysymyksen siitä, onko lasten ja nuorten mielikuva lukuharrastuksesta liian staattinen ja kapea-alainen. Oma vastauksemme kysymykseen on kyllä. Lapset ja nuoret kaipaavat tukea ja esimerkkiä tunnistaakseen erilaisia vapaa-ajan lukemisen tapoja ja antaakseen niille arvoa. Tällä hetkellä toteutuvan lukemisen arvostaminen ei kuitenkaan yksin riitä, sillä Euroopan komission tavoitteena on puolittaa heikkojen lukijoiden määrä vuoteen 2030 mennessä. Myös Suomessa tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan uusia toimenpiteitä, jotta saamme lapset ja nuoret lukemaan

enemmän. Olemme tässä puheenvuorossa verranneet lukemista liikuntaan ja pyrkineet osoittamaan, että lukemista voisi lisätä nuorten arkeen samanlaisilla pienillä valinnoilla kuin liikuntaa.

Hyötyliikunta harrastamisen muotona tarjoaa mahdollisuuden ohittaa esteitä ja saavuttaa liikunnan hyötyjä. Hyötyliikuntaan ei tarvita tiettyä ympäristöä tai erityisiä taitoja tai välineitä. Hyötyliikunta pitää sisällään valinnan: voi valita liikunnallisen vaihtoehdon muun vaihtoehdon tilalle. Hyötyliikunta ei läheskään aina ole täysin vapaaehtoista, vaan hyötyvalinnan saattaa tehdä esimerkiksi velvollisuudesta ja tärkeäksi koetulle asialle haluaa antaa aikaa muun toiminnan ohessa. Koulumatkojen kulkeminen itse ilman kuljetusta on esimerkki nuorten hyötyliikunnasta, jota pyritään mahdollistamaan ja tukemaan sekä yhteiskunnallisin ratkaisuin että usein myös vanhempien kasvatustyössä.

Kaikkiaan tarjolla on paljon tietoa ja esimerkkejä siitä, miten liikunnan määrää voi arjessa lisätä, mutta vastaavaa tietotaitoa ei ole saatavilla lukemisen lisäämiseksi. Jos tunnistaa tarpeen lukea enemmän, voisiko lukemisen lisäämiseksi tehdä vastaavia arkisia valintoja kuin liikkumisen kohdalla? Tämän puheenvuoron kirjoittajina uskomme, että hyötylukeminen voisi olla keino ylläpitää nuorten lukemisen vähimmäistasoa ja siten mahdollistaa osallisuutta yhteiskunnassa.

Lähteet

- Aapola-Kari, Sinikka (toim.) (2022) *Vaihteleva vapaa-aika: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022*. Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoneuvosto. <https://doi.org/10.57049/nts.1676>
- Aerila, Juli-Anna (2010) Fiktiivisen kirjallisuuden maailmasta monikulttuuriseen Suomeen: Ennakointikertomus kirjallisuudenopetuksen ja monikulttuurisuuskasvatuksen välineenä. Turun yliopisto, Sarja C, Scripta lingua Fennica edita No. 297. Turun yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-4222-0>
- Cremin, Teresa & Scholes, Laura (2024) Reading for pleasure: Scrutinising the evidence base – benefits, tensions and recommendations. *Language and Education* 38 (4), 537–559. <https://doi.org/10.1080/09500782.2024.2324948>
- Dewey, John (1913) *Interest and effort in education*. Riverside Press.
- Hulden, Kati & Aerila, Juli-Anna & Lähteenmäki, Marko & Mikkilä-Erdman, Mirjamajja (2024) Perheissä esiintyvät lasten lukukulttuurit vanhempien kuvaamana. *Ainedidaktikka* 8 (1), 4–25. <https://doi.org/10.23988/ad.141472>
- Kiuru, Noona & Kalliomäki, Katariina & Metsäpelto, Riitta-Leena & Ahonen, Timo & Hirvonen, Riikka (2018) Nuorten harrastuneisuuden, koulunvaihtamisen ja sukupuolen yhteydet psyykkiseen hyvinvointiin siirtymävaiheessa alakoulusta yläkouluun. *Psykologia* 53 (2–3), 108–130. <https://doi.org/10.62443/psykologia.v53i2-3.64860>
- Laukkanen, Arto & Palomäki, Sanna & Huotari, Pertti. (2023) Liikunnallinen tuki vanhemmilta ja kaverilta. Teoksessa Sami Kokko & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022*. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:1.
- Levy, Rachael & Hall, Mel (2021) *Family literacies: Reading with young children*. Routledge.
- Linko, Maaria & Lindh, Ilona (2024). Kirjojen suositteleva verkostomaisessa lukemiskulttuurissa. *Sosiologia* 61 (1). <https://journal.fi/sosiologia/article/view/143926>
- Lee, Chaehyun (2024) Using wordless picturebooks to promote bilingual students' translanguaging practices. *Journal of Research in Childhood Education* 38 (1), 123–144. <https://doi.org/10.1080/02568543.2023.2193258>
- Opetushallitus (2014) *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus.
- Suomalainen, Roosa (2025) "En ole mikään sunnuntailueskelijä vaikka sekin on ihan ok." Kirjojen lukemisen sosiokulttuuriset merkitykset. Helsingin yliopisto, Dissertationes Universitatis Helsingiensis 386). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-84-1499-5>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2025) *Kouluterveyskysely: aineistokuvaus ja tulospalvelu*. <https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely> (Viitattu 8.1.2026.)
- Wilhelm, Geoffrey-David (2016) Recognising the power of pleasure: What engaged adolescent readers get from their free-choice reading, and how teachers can leverage this for all. *The Australian Journal of Language and Literacy* 39 (1), 30–41. <https://link.springer.com/article/10.1007/BF03651904> (Viitattu 15.2.2026)